

регіонів, міст, поселень тощо). На сьогодні ми маємо справу новою хвилею детериторіалізації та ретериторіалізації, в якій глобальна соціально-економічна взаємозалежність значно посилилася у тісному зв'язку з створенням чи реструктуризацією, відносно стабільних форм капіталістичної соціально-просторової організації у різноманітних, субглобальних географічних масштабах. Відповідно, держави-нації та їх територія є основними акторами сучасних процесів глобальної реструктуризації, а не їх пасивними спостерігачами чи безпомічними жертвами.

1. *Collinge C.* Spatial articulation of the state: reworking social relations and social regulation theory / Collinge C. – Birmingham: Centre for Urban and Regional Studies, University of Birmingham, 1996. – P. 11. 2. *O'Brien R.* Global financial integration: The end of geography / O'Brien R.. – L.: Pinter, 1992. – P. 1-2. 3. *Scholte J. A.* The geography of collective identities in a globalizing world / J.A. Scholte // Review of International Political Economy. – 1996. – Vol. 3. – № 4. – P. 567. 4. *Jameson F.* Postmodernism, or, the cultural logic of late capitalism / Jameson F.. – Durham, NC: Duke University Press, 1992. 5. *Ohmae K.* The borderless world / Ohmae K. – N.Y.: Harper, 1990. 6. *Appadurai A.* Modernity at large / Appadurai A. – Minneapolis: University of Minnesota Press, 1996. – P. 166. 7. *Кастельс М.* Информационная эпоха: экономика, общество и культура / Кастельс М. – М.: ГУ ВШЭ, 2000. – P. 64. 8. *Hardt M.* Empire / M. Hardt, A. Negri. – Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2001. – P. 310. 9. *Ibid.* – P. 347. 10. *Swyngedouw E.* The mammon quest: «Glocalisation», interspatial competition and the monetary order: the construction of new scales / Dunford M., Kafkalas G. Cities and regions in the New Europe. – L.: Belhaven, 1992. – P. 40. 11. *Dicken P., Tickell A., Peck J.* Unpacking globalization / Lee R., Wills J. Geographies of economies. – L.: Arnold, 1997. – P. 159-160.

УДК 347.73

Н. К. ІСАЄВА

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Аналізуються головні проблеми реалізації податкової політики держави шляхом вдосконалення законодавчого регулювання податкових відносин в Україні. Розглянуті деякі особливості податкових правовідносин, в яких реалізується податкова політика держави, актуальні питання вдосконалення їх правового регулювання, принципи податкового законодавства. Також аналізуються проблемні аспекти організації та діяльності державних органів, до повноважень яких входить формування та реалізація податкової політики.

Ключові слова: податкова політика, податкові правовідносини, принципи податкового законодавства, повноваження державних органів в податковій сфері.

Исаева Н.К. Организационно-правовые основы реализации налоговой политики государства

Анализируются главные проблемы реализации налоговой политики государства путем усовершенствования законодательного урегулирования налоговых отношений в Украине. Рассмотрены некоторые особенности налоговых правоотношений, в кото-

---

© ІСАЄВА Наталія Карлівна – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

рых реализуется налоговая политика государства, актуальные вопросы усовершенствования их правового регулирования, принципы налогового законодательства. Также анализируются проблемные аспекты организации и деятельности государственных органов, к полномочиям которых относится формирование и реализация налоговой политики.

Ключевые слова: *налоговая политика, налоговые правоотношения, принципы налогового законодательства, полномочия государственных органов в налоговой сфере.*

Isaeva Natalia. Organizational and legal bases of state taxation politics realization

The author analyses the main problems of taxation politics of state realization throw the improving of taxation relations legal regulation in Ukraine. There were studied some features of taxation legal relations in which state taxation politics is realized, actual aspects of their legal regulation improvement, tax legislation principles. Also highlighted are problematic questions of organization and functioning of state bodies, competent in taxation politics formulation and realization.

Key words: *taxation politics, taxation legal relations, tax legislation principles, state bodies' competencies in taxation sphere.*

Стабільне функціонування та розвиток фінансової та податкової системи України значною мірою залежить від чіткої, ефективної, науково обґрунтованої фінансової та податкової політики держави. Фінансова політика, загалом, є складним явищем. Як справедливо зазначає Л.В. Трофімова, важливими є усвідомлення місця, значення і змісту фінансової політики в системі узгодження соціально-економічних інтересів місцевих громад і центральної влади з огляду на те, що західна економічна думка не виділяє в самостійну категорію фінансову політику, хоча суспільствознавці, об'єднуючись навколо предмета і об'єкта досліджень – суспільства і людини в ньому, говорять про стирання міждисциплінарних кордонів, адже побудова ефективної фінансової політики для будь-якої країни – це постійно триваючий процес, що вимагає врахування поряд з економічними законами історичних особливостей розвитку держави, інтересів різних груп, громади, індивідів, утворень. З метою здійснення ефективної державної фінансової політики контроль як сукупність засобів державного регулювання забезпечує національну (економічну, соціальну, фінансову) безпеку держави і дотримання інтересів громади¹.

Податкова політика держави разом з її бюджетною політикою складають основу фінансової політики в цілому. При цьому неможна переоцінити роль та значення саме податкової політики держави.

Реалізація податкової політики держави здійснюється в податкових правовідносинах, в яких держава виступає владним суб'єктом в особі компетентних органів. До головних особливостей податкових правовідносин М.П. Кучерявенко відносить: 1) податкові правовідносини, опосередковані рухом публічних грошових фондів; 2) вони займають специфічне місце в системі правовідносин, оскільки забезпечують фінансові засади цілісності, збалансованості розвитку суспільства; 3) податкові правовідносини мають виключно грошовий характер; 4) в цих правовідносинах держава займає виключне положення, оскільки вона виступає і організатором цих відносин, і власником податкових надходжень; 5) податкові правовідносини виникають, змінюються та припиняються безпосередньо на підставі закону (або іншого) нормативного акту; 6) специфічні характеристики суб'єктного складу, особливості правосуб'єктності учасників податкових правовідносин; 7) необхідність наявності в основі правового регулювання сплати та стягнення податків та зборів чіткої ієрархічної структури елементів, без яких неможлива реалізація податкового обов'язку (платник податку, об'єкт оподаткування, база оподаткування, ставка податку і т.д.); 8) рівень прояву владного харак-

теру при регулюванні оподаткування – безумовна імперативність владного впливу держави, яка не надає іншим учасникам цих відносин можливості для прояву оперативної самостійності, тобто метод податкового регулювання формує певну підпорядкованість суб'єктів податкових правовідносин, що виключає рівність сторін; 9) цільова системність податкових правовідносин, що передбачає реалізацію основної мети надходження грошових коштів від податків та зборів до доходної частини бюджету².

Регулювання податкових відносин в законодавстві різних країн ґрунтується, загалом, на таких принципах:

- господарська самостійність приватних суб'єктів податкових відносин;
- справедливість податкових відносин при захисті інтересів «слабкої» сторони – платника податків;
- відповідності податкового тягара та економічної обґрунтованості оподаткування;
- взаємного врахування інтересів публічного та приватного суб'єктів;
- відповідності бюджетних видатків з податковими доходами;
- встановлення податків актами вищої юридичної сили – законами;
- узгодженість податкових норм з неподатковими нормами;
- незастосування зворотної дії закону при обтяженні становища платника податків;
- єдності податкової системи;
- стабільності податкових норм;
- зрозумілості податкового законодавства³.

Необхідно зазначити, що принципи, на яких ґрунтується податкове законодавство України, що визначені статтею 4 Податкового кодексу України, в цілому відповідають вищезазначеним принципам законодавчого регулювання податкових відносин в зарубіжних країнах. Поряд з цим доцільно було б закріпити в Податковому кодексі України принцип узгодженості податкових норм з неподатковими, оскільки багато визначень термінів, що закріплені в статті 14 Податкового кодексу України суперечить аналогічним термінам, що визначені в господарському та цивільному законодавстві. Достатньо навести, як приклад, визначення п. 14.1.202 ст. 14 Податкового кодексу України продажу (реалізації) товарів як будь-якої операції, що здійснюються згідно з договорами купівлі-продажу, міни, поставки та іншими господарськими, цивільно-правовими договорами, які передбачають передачу прав власності на такі товари за плату або компенсацію, незалежно від строків її надання, а також операції з безоплатного надання товарів. Про цей безоплатний продаж багато писали та говорили фахівці-юристи як науковці, так і практики ще з часу прийняття нової редакції Закону України «Про податок на додану вартість» в квітні 1998 року, де це визначення було закріплено вперше, щодо невідповідності його цивільному законодавству, проте це визначення «пережило» всі численні зміни до зазначеного Закону і з невеликими корективами перейшло до Податкового кодексу України.

Заслуговує на увагу, на наш погляд, і принцип взаємного врахування інтересів публічного та приватного суб'єктів. Саме пошук взаємоузгодженості інтересів цих суб'єктів: публічного – держави в особі її компетентних органів і приватного – фізичних та юридичних осіб – суб'єктів господарської діяльності і вирішення цього завдання за допомогою правових важелів та організаційних заходів має бути одним з важливих напрямів податкової політики держави.

З огляду на зазначене є цілком справедливою думка М.П. Кучерявенка щодо категорії «інтерес», яку він вважає системоутворюючим чинником, який визначає публічний зміст податкового права. Публічний інтерес у сфері оподаткування пе-

редбачає націленість на здійснення завдань, без виконання неможливо реалізувати приватні інтереси, забезпечити стійкий і нормальний розвиток суспільства в цілому. Специфічність сфери реалізації публічної зацікавленості і передбачає вирішення податкового публічного інтересу. Реалізація податкового публічного інтересу передбачає виділення як його носія не лише держави. Здійснення влади у сфері оподаткування забезпечується не стільки діями держави, скільки через реалізацію компетенції спеціально створених державою органів. Саме вони і виконують дії, спрямовані на досягнення податкового публічного інтересу⁴.

Реальним втіленням в життя державної фінансової та податкової політики є діяльність державних органів, що здійснюють державне управління в сфері фінансів.

Сьогодні актуально та гостро стоїть питання щодо правового статусу, повноважень, завдань і функцій новоствореного Міністерства доходів і зборів України. Слід зазначити, що створення цього державного органу відбулось без детальної розробки нормативно-правової бази для його діяльності, чіткого визначення його місця в системі державних органів України, визначення кола повноважень та внутрішньої структури. І це одразу позначилось на зменшенні обсягу надходження до державного бюджету від податків, зборів та інших обов'язкових платежів, які в перші місяці 2013 року, коли Міністерство доходів і зборів розпочало свою діяльність навіть без Положення про Міністерство доходів та зборів України, яке було затверджене лише 18 березня 2013 року.

Відповідно до зазначеного Положення, Міністерство доходів і зборів України є правонаступником Державної податкової служби та Державної митної служби України. Встановлено, що до прийняття законодавчих та інших нормативно-правових актів у складі Міністерства доходів і зборів України та його територіальних органів утворюються та діють підрозділи податкової міліції.

Основними завданнями Міндоходів України, відповідно до пункту 3 Положення є: 1) забезпечення формування Єдиної державної податкової, державної митної політики в частині адміністрування податків і зборів, митних платежів та реалізації єдиної державної податкової, митної політики, а також боротьба з правопорушеннями під час застосування податкового та митного законодавства, здійснення в межах своїх повноважень контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів цих платежів; 2) забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів; 3) забезпечення формування та реалізації державної політики з адміністрування Єдиного внеску, а також боротьба з правопорушеннями при застосуванні законодавства з питань сплати єдиного внеску; 4) забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері контролю за своєчасністю здійснення розрахунків в іноземній валюті у встановлений законом строк, дотримання порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), а також за наявністю ліцензій на провадження виді господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону, торгових платежів.

Звертає на себе увагу схематичність та дуже загальний характер визначення завдань Міністерства доходів і зборів України. Не менш схематичними є визначення деяких повноважень цього органу державної виконавчої влади. Це стосується, зокрема, підпункту 11 пункту 4 Положення, відповідно до якого Міндоходів здійснює диференціацію платників податків; підпункту 17 пункту 4, відповідно до якого Міндоходів ініціює застосування до платників податків та платників єдиного внеску судових процедур банкрутства та зазначення деяких інших повноважень Міндоходів України.

В цілому, головним недоліком Положення про Міністерство доходів і зборів України є нечітке розмежування повноважень між ним та податковими органами

та митними органами. Без чіткої регламентації повноважень неможна побудувати і оптимальну структуру державного органу, що, власне, і відбувається зараз з структурою Міністерства доходів і зборів України.

Не вирішує цю проблему просте перебирання на себе Міністерства доходів і зборів України повноважень податкових органів, закріплених Податковим кодексом України.

Аналогічні проблеми виникають і при розмежуванні повноважень Міндоходів з митними органами. В цій частині Положення про міністерство доходів і зборів України ще лаконічніше, ніж в частині розмежування повноважень з податковими органами.

Після створення Міндоходів України митниці не проводять перевірки після завершення процедур пропуску та митного оформлення. Такі повноваження передані до Головних управлінь Міндоходів України в областях, містах Києві та Севастополі. При цьому, відповідно до ст. 354 Митного кодексу України документальні перевірки проводяться органом доходів та зборів. В даний час Головні управління Міндоходів проводять документальні перевірки на підставі делегованих Міністерству повноважень, якого законом не передбачалось.

Необхідно звернути увагу також і на те, що обрання форм і обсягів митного контролю здійснюється митницями, а не центральним апаратом Міністерства доходів і зборів, тим більше Головними управліннями Міндоходів. Тому виникає питання, яким чином Міндоходів безпосередньо впливає на виконання завдань митницями. При цьому Митним кодексом України, що Міністерство доходів і зборів координує, спрямовує та контролює свої територіальні органи. Водночас, втручатись у діяльність митниць та визначати, які саме форми та обсяги митного контролю їм обирати Міністерство доходів і зборів не уповноважене.

Підсумовуючи аналіз головних проблем організаційно-правових засад реалізації податкової політики держави, необхідно зазначити, що у статті окреслені найбільш гострі, не вирішені на законодавчому рівні та в організаційному плані питання. Вважаємо, що їх вирішення сприятиме ефективності реалізації податкової політики держави.

1. Трофімова Л.В. Фінансова політика у системі узгодження інтересів місцевих громад / Л.В. Трофімова // Проблеми теорії та практики застосування податкового законодавства: зб. наук. праць. – К., Алерта. – С. 294. 2. Кучерявенко Н.П. Курс налогового права / Кучерявенко Н.П.: в 6 т. – Х.: Легас, 2004. – Т. 2. – С. 257-261. 3. Петрова Г.В. Общая теория налогового права / Петрова Г.В. – М.: ФБК-Пресс, 2004. – С. 50-51. 4. Кучерявенко Н.П. Цит. работа. – С. 257-261.

УДК 323.1

В. Л. СЕМКО

СЕМАНТИЧНИЙ ЗМІСТ ФЕНОМЕНА ЕТНІЧНОСТІ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ЕТНОПОЛІТОЛОГІЇ

Аналізується феномен етнічності, розкривається його комплексний характер та взаємозв'язок з широким колом етнополітичних понять та категорій. Висвітлюється

© СЕМКО Вадим Леонідович – кандидат політичних наук, доцент кафедри політичних наук Київського Національного університету будівництва і архітектури